

Полянський Ю. Є.

проректор з навчально-методичної та виховної роботи
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ»**

Реалізація положень Закону України «Про державне бюро розслідувань» (далі — Закону), тобто набрання ним чинності відповідно до ч.1 Прикінцевих та перехідних положень до цього Закону мала відбуватись не пізніше 1 березня 2016 року. Проте на практиці, як і в інших подібних випадках, його практичне застосування не розпочалося дотепер до вирішення деяких суто правових та організаційних питань. Ці процеси потрібно прискорити. Зазначений Закон мало не перетворився на своєрідну пам'ятку права, не доставши практичного застосування. За час, що минув після його ухвалення парламентом, до нього уже тричі вносилися зміни та доповнення. Можливо, така потреба існуватиме й надалі, але бажано, щоб її реалізація стосувалась реального, а не паперового набрання чинності.

Варто відзначити, що назва цього органу дещо нагадує назву Федерального бюро розслідувань США, створеного для забезпечення внутрішньої безпеки та координації діяльності усіх правоохоронних органів з протидії злочинності. Очевидно, що український варіант подібного органу має враховувати вітчизняні потреби протидії злочинності, які можуть повною мірою визначитись у процесі його застосування. І цей процес потрібно поставити на практичну основу якомога раніше.

Повністю підтримуючи створення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР), вважаємо, що він з огляду на важливість його функцій має бути підпорядкований Президенту України і підконтрольний Верховній Раді України, як і Служба безпеки України. Відповідно має бути сформульована частина перша статті 1 Закону. У зв'язку з цим виникають сумніви щодо віднесення ДБР, як і його посадових осіб, на чолі з керівником, до числа центральних органів виконавчої влади України. Хоча б тому, що предметом його постійної уваги, є перш за все, боротьба зі зловживаннями саме в системі виконавчої влади, включаючи її найвищі ешелони.

Відповідно до ст.1 Закону ДБР здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. На наш погляд, ці завдання доцільно назвати в іншій послідовності: запобігання, виявлення, розслідування, розкриття, припинення. Що ж стосується тер-

міна «розслідування», то він охоплює як припинення, так і розкриття злочинних проявів.

У статті 10 Закону передбачені вимоги до Директора ДБР та його заступників, і серед них наявність високих моральних якостей та бездоганна репутація. Ця якість є не менш важливою, ніж наявність вищої юридичної освіти і стажу роботи в галузі права, а тому її слід, на наш погляд, поставити принаймні на друге місце серед чеснот звичайного керівника. Досить своєрідно вирішено у Законі питання про підконтрольність ДБР. З одного боку, при виконанні юрисдикційних функцій воно мало би бути достатньою мірою незалежним. Проте відповідно до ч.1 ст.23 контроль за діяльністю ДБР здійснюється в порядку, визначеному Конституцією України та Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» до яких відноситься і ДБР. У межах такого контролю директор ДБР інформує Президента України, Верховну Раду та Уряд України про виконання покладених на нього завдань, додержання законодавства, прав і свобод людини і громадянина, що дістає відображення у щорічному звіті про діяльність ДБР, з показниками, передбаченими у ч.3 цієї статті. Такий рівень підзвітності, на наш погляд, виключає можливість протиправного втручання зазначених органів у функціональну діяльність ДБР.

Принципового характеру у зв'язку з цим набуває зміст статті 29 Закону, відповідно до якої нагляд за додержанням ДБР законів здійснює Генеральний прокурор України безпосередньо чи через уповноважених ним прокурорів. Природно, що сам Генеральний прокурор має вирішувати, коли є потреба в його безпосередньому втручанні. Цей нагляд здійснюється під час оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування співробітників ДБР. Це, очевидно, пов'язано з тим, що саме на прокуратуру покладається процесуальне керівництво досудовим розслідуванням і підтримання публічного обвинувачення в суді.

Важливе місце в Законі посідає діяльність підрозділів внутрішнього контролю ДБР, особливо щодо запобігання порушенням закону з боку його співробітників. На ці підрозділи покладено різноманітні завдання із запобігання, виявлення правопорушень з боку співробітників та вжиття до винуватців відповідних заходів виховного і дисциплінарного впливу. Принципове значення набуває при цьому положення ч.3 ст.24 Закону, відповідно до якої: «Працівник державного бюро розслідувань, якому стала відома інформація про протиправні дії чи бездіяльність іншого працівника ДБР, зобов'язаний негайно повідомити про це Директора ДБР та підрозділ внутрішнього контролю ДБР». Тут може виникнути питання етичного характеру,

чи обов'язково повідомляти про це одночасно Директора і керівника контрольного підрозділу.

З урахуванням подальшого можливого удосконалення тексту Закону, внесення до нього змін, вносимо пропозиції щодо змісту деяких його статей:

Стаття 9.

Викликає сумніви визначення місця перебування двох територіальних управлінь ДБР. Одне з них передбачається розмістити в Полтаві і поширити його повноваження на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську та Харківську області. Для такої ролі краще би підійшов Дніпропетровськ, враховуючи його більшу значущість, розвинутість в економіці України комунікаційних систем. З цих же причин Одеса має перевагу в цьому відношенні перед Миколаєвом, з урахуванням також більшої розвинутості систем юридичних навчальних і наукових закладів.

Стаття 14.

Відповідно до ч.1. цієї статті до працівників ДБР належать особи рядового і начальницького складу, державні службовці, працівники, які уклали трудовий договір з ДБР.

Очевидно, що найбільш значущими серед цих службових осіб є слідчі, які безпосередньо здійснюють функцію розслідування. Проте їх правовий статус в Законі не визначений. Можливо, планується видання спеціального закону, але яка в цьому потреба? Цю прогалину необхідно обов'язково усунути.

Пунктом 4 зазначеної статті передбачено видання положення про спеціальні звання, але принаймні в Законі, враховуючи велике державне значення діяльності оперативних працівників ДБР, доцільно передбачити перелік класних чинів (звань) і категорій осіб, яким вони присвоюються з поданням відповідних матеріальних преференцій.

І наостаннє. Серед науковців висловлено думку щодо необхідності чітко відділити в законодавстві повноваження ДБР і Національного антикорупційного бюро. Проте існує й інша думка щодо того, ніби ДБР має стати спеціально уповноваженим суб'єктом протидії корупції.

На наш погляд, такий крок викликав би нездорову конфронтацію між двома авторитетними державними органами і лише зашкодив би справі боротьби з корупцією. Відтак всі справи цієї категорії доцільно зосередити у сфері діяльності одного з цих органів з урахуванням тенденцій слідчої практики.